

Павлова Юлія Сергіївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»
доцент кафедри цивільного процесу, кандидат юридичних наук*

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ НА ПРАКТИЦІ

Високий ступінь розвитку інформаційних технологій став поштовхом для законодавчих змін, пов'язаних з наданням електронним носіям статусу самостійного засобу доказування нарівні з «традиційними» засобами, до яких відносяться показання свідків, висновки експертів, письмові та речові докази. Відповідні зміни були внесені до всіх процесуальних кодексів. Не став виключенням і чинний Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України).

Немає сумнівів, що запровадження нових незалежних інструментів, таких як електронні докази, в ЦПК є позитивним явищем, оскільки воно дозволяє уникнути деяких проблемних питань, які раніше з'являлись у судовій практиці через використання таких джерел доказової інформації.

Хоч проблем із сприйняттям судами доказів в електронній формі відсутні, ставлення суддів до їх оцінки залишається досить прискіпливим. Зокрема, суди звертають особливу увагу на підтвердження автентичності електронних документів, які сторона подає як доказ у справі.

Частиною 5 статті 100 ЦПК України передбачено, що у разі виникнення ситуації, коли електронний доказ не поданий, а учасник справи або суд має серйозні сумніви щодо відповідності наданої копії оригіналу, такий доказ не береться органом правосуддя до уваги. Внаслідок цього виникають складнощі, пов'язані з оцінкою доказів та їх допустимості.

Частковим вирішенням цієї проблеми може стати огляд електронних доказів за їх місцезнаходженням. Теоретично процедура дослідження

електронних доказів, які неможливо доставити до суду, зовсім не відрізняється від процесу дослідження речових чи письмових доказів. Втім на практиці такий законодавчий підхід викликає чимало труднощів у правозастосуванні, наприклад у тих випадках, коли інформація, що є змістом електронного доказу, розміщена на певному інтернет-ресурсі. Це пояснюється тим, що чинним ЦПК України не встановлено, що є місцем знаходження, приміром, веб-сайту.

При поданні електронних доказів до суду, слід пам'ятати, що вони існують лише у формі переносних носіїв інформації або електронних даних в Інтернеті. Тому, подаючи копію до суду у вигляді знімків екрану, роздруківок або Інтернет-посилань, потрібно потурбуватися, щоб оригінал залишився не пошкодженим та збереженим від знищення. Доцільно подавати клопотання про забезпечення таких доказів шляхом їх огляду судом до пред'явлення позову.

Перш ніж подавати електронні докази, найкраще здійснити фіксацію. Це можна зробити за допомогою експертів або спеціалізованих установ, які надають послуги з запису та дослідження веб-контенту в Інтернеті. Виправлення може бути здійснено самостійно за допомогою використання електронних послуг, а також участі третіх осіб (свідків) та розробки протоколу перевірки доказів. На практиці використовуються кілька варіантів для фіксації доказів. Зафіксовані електронні докази зменшують ризик при доказуванні у випадку пошкодження, знищення чи їх зміни.

Рекомендується подавати до суду електронні докази в електронній формі та на паперових копіях. Це допоможе суду полегшити процедуру огляду електронних доказів. Наприклад, можна записати інформацію з веб-сайту на диск чи флешку (веб-сторінки, посилання, фіксація), а також окремо роздрукувати ці дані за можливості. Сам електронний доказ слід засвідчити ЕЦП, а його паперову копію власним підписом, та додати до матеріалів справи.

Особливу увагу слід приділити процедурам подання та надсилання доказів іншим учасникам. Суд може ігнорувати докази, які заздалегідь не надсилались (надавались) іншим учасникам справи. Відповідні прецеденти зустрічались на

практиці - через порушення процедури подання доказів докази були вишиті з матеріалів справи за клопотанням. Опонент не довів належним чином причину ненадання доказів достроково, а також докази не надсилались іншим учасникам справи всупереч нормам процесуального законодавства.

Огляд електронних доказів – важлива стадія судового процесу. За результатом огляду доказів встановлюється наявність або відсутність обставин (фактів), на яких сторони будують власні позиції.

Особливість електронних доказів породжує питання перегляду та фіксації таких доказів. Наприклад: як правильно переглянути електронні докази (на якому пристрої, учасники та порядок фіксації даних); чи потрібно складати звіт про огляд або достатню журналу та аудіо (відео) судових засідань; у якому випадку слід брати участь експертами; якщо суд не має технічних можливостей, то як саме має проводитися огляд.

Після того, як докази будуть зафіксовані та передані до суду, рекомендується узгодити практичні та процедурні питання огляду. Наприклад, чи має суд доступ до Інтернету і чи має він можливість оглянути докази та записати процедуру перегляду (протокол перегляду, протоколи засідань тощо). У деяких випадках може знадобитися залучення експертів. Однак у цьому випадку є можливість провести експертне дослідження за власним запитом та, якщо є необхідність, викликати експерта для надання пояснень у засіданні.

Як зазначав, А. Ю. Каламайко, фактичні дані щодо обставин справи часто існують у електронній та у паперовій формі, і та сама або схожа інформація може існувати в обох формах. Зображення, наприклад, можуть існувати у вигляді друкованої копії або в електронній формі. У зв'язку з розмаїттям електронних форм існування інформації вбачається необхідним впровадження обов'язку для сторони, яка надає інформацію в такій формі, перетворити її в розумно доступну для використання. Таким чином, законодавцем не визначені критерії того, який електронний доказ є оригіналом, а який – копією. При цьому, оригінали таких доказів, як і копії, найчастіше будуть розміщені на сторонніх пристроях, таких як

карти пам'яті, диски, дискети тощо. З огляду на це, сьогодні перед юристами-практиками постає питанням: чи буде вважатися оригіналом відеозапис чи звукозапис, поданий на оптичному диску або іншому носії, якщо він був скопійований з Інтернет-серверів Youtube чи Facebook і був зроблений у прямому ефірі? Це питання залишається на сьогодні не вирішеним. Прийнято вважати, що саме той відеозапис, який був збережений на Інтернет-сервері, і є оригіналом, адже саме там з'явився перший примірник цього відео- чи аудіозапису, і цей Інтернет-сервер є його першоджерелом. Подальше копіювання на оптичний диск є створенням копії даного відеозапису за допомогою технічних засобів. Пояснити це можна тим, що відеозапис на Інтернет-серверах завантажується у тій якості, в тому форматі та за тими параметрами, які встановить особа, яка завантажує таке відео (здійснює прямий ефір). Подальше копіювання такого відео чи аудіо може передбачати його завантаження на різні пристрої, використовуючи зовсім інші параметри, відмінні від тих, які були задані автором відео в Інтернеті.

Щоб уникнути сумнівів суду щодо оригінальності, не допустити втручання у зміст документів та захистити електронні файли від небажаних змін, варто користуватися КЕП – це і буде додатковою гарантією персоніфікації автора електронного документа.

Список використаної літератури:

1. Воронюк О. Електронні докази: що вважати оригіналом а що – копією? Закон і Бізнес. 2017. № 45 (1343). С.12.
2. Цивільний процесуальний кодекс України в редакції від 3 жовтня 2017 року. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 48. Ст.436.
3. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. №851-IV (із змінами і доповненнями в редакції від 30.09.2015 року). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.
4. Каламайко А. Ю. Місце електронних засобів доказування та окремі питання їх використання в цивільному процесі. Право та інновації. 2015. № 2(10). С. 127–132.
5. Кодола Б. Електронні докази: регулювання, яке буде складно застосувати на практиці. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/131203elektronni_dokazi_regulyuvannya_yake_bude_skladno_zastosuvat.html.